

La llengua valenciana i la seua codificació des del model cognitiu de prototips

Miquel Àngel Lledó

Alfagar. 24 de novembre de 2018

La noció de llengua no es definix únicament per paràmetros llingüístics, sino que en ella intervenen també factors polítics, històrics i culturals. Des de la llingüística interna, els filòlegs descriuen les llengües a partir de feixos d'isoglosses que, si són prou densos, separen dos llengües diferents, i en cas contrari, marquen la transició entre dos dialectes d'una mateixa llengua.¹ Els criteris interns, aparentment ben definits, presenten, no obstant, alguns problemes considerables. El primer és d'ordre operatiu: les llengües (llevat dels fenòmens d'implantació colonisadora, com en el cas, per exemple, de l'espanyol d'Amèrica en relació en les llengües ameríndies veïnes), tendixen a formar continus llingüístics, de manera que el pas d'una llengua a una altra no és abrupte, sino que es fa a partir de dialectes de transició i no sempre és fàcil determinar a on acaba una llengua i escomença una altra. Podem despachar-lo considerant que esta deficiència no posa en qüestió l'adequació intrínseca del procediment i és susceptible de ser subsanada aplicant distincions progressivament més fines i detallades dels dialectes de transició. Pero encara persistix un altre problema significatiu: les fronteres establides pels llingüistes no sempre coincidixen en la consciència interna dels parlants de les varietats en qüestió. En paraules de López García:²

“Sin embargo, lo que los hablantes piensan de las fronteras no siempre coincide con las fronteras del científico y aun puede darse el caso de que a instancias de los hablantes -léase de la sociedad- éste haya llegado alguna vez a modificar sus planteamientos.

Desgraciadamente ello abre el portillo al descrédito de nuestra ciencia: si razones ideológicas, es decir, de intereses, pueden modificar una clasificación bien fundada, es porque nuestra ciencia resulta cuestionable como tal (...). No obstante, ignorar esta presión del mundo exterior tampoco conduce a nada, porque esta conciencia de la realidad forma parte de la realidad en cuanto percibida y, si se me apura, las mismas presiones que aspiran a legitimarla o deslegitimarla, también”.

Alguns llingüistes s'han opost frontalment a l'intromissió de paràmetros sociolingüístics, externs, per tant, a la llingüística, en la delimitació de les fronteres. Diu Sebastián Mariner Bigorra:³

“No es congruente ser objetivista en Lingüística y subjetivista en Sociolingüística, sobre todo en lo que concierne a conceptos tan básicamente lingüísticos como los que he venido tratando [els conceptes de llengua i dialecte]: no cabe dejarlos al arbitrio de los usuarios, máxime si éstos no son peritos”.

Refusant qualsevol participació de criteris sociolingüístics per a la filiació llingüística, Mariner proposa amprar el criteri de la mútua intel·ligibilitat, formulat convencionalment en els següents tèmens: “Cuando dos personas de cultura media, no especialistas, se entienden suficientemente al cabo de media hora de conversación, cabe decir que hablan dos modalidades distintas de una misma

¹ López García-Molins, A., “Fronteras dialectales y actitudes lingüísticas”, II Congrés d'Història i Filologia de la Plana, Ajuntament de Nules, Nules, 1990, p. 143.

² López García-Molins, A., *Policentrismo, Hibridación y Porosidad en la lengua española*, Iberoamericana-Vervuert, Madrid, 2010, pp. 33 i 34.

³ Mariner Bigorra, S., “La distinción lengua/dialecto en sociolingüística”, *RSEL*, any 11, fasc. 2 (Madrid, 1981), p. 340.

llengua”.⁴ Pero este criteri, a pesar de les pretensions del seu autor, resulta inadequat per a una descripció objectiva de la variació: en primer lloc, perquè la determinació del temps de conversació com a barem de la mútua intel·ligibilitat és totalment arbitrari i, per tant, subjectiu; i en segon lloc, perquè, com senyala Hudson,⁵ el criteri de mútua intel·ligibilitat se basa en una formulació intransitiva i no és, per tant, apte per a donar conte d'una relació transitiva com la que entra en joc entre diferents varietats llingüístiques relacionades. Com havem senyalat més amunt, les varietats poden formar continus dialectals dins dels quals cada par de varietats adjacents són intel·ligibles mútuament, no obstant lo qual les varietats situades als extrems de la cadena no ho són. Rona⁶ ho eixemplifica ben aclaridorament en el cas del continu dialectal entre Montevideo i Porto Alegre: cada una de les localitats que forma part del continu s'entén en la veïna, pero en Montevideo se parla espanyol, mentres que en Porto Alegre se parla portugués. La separació entre estos dos idiomes, en conseqüència, no es pot definir basant-se en diferències internes dialectals. Segons Rona, el límit que separa abds llengües a soles pot establir-se sociolingüísticament: trobarem la frontera entre les dos en el punt a on els parlants d'una localitat utilisaran encara el model espanyol quan voldran parlar be, mentres que els de la localitat contigua imitaran ya el del portugués.

Al meu parer, és possible determinar topològicament l'àmbit disciplinar al que pertany la categorisació de les varietats llingüístiques. M'he ocupat d'est assunt detingudament en un altre lloc.⁷ Acte seguit, mirarem de presentar la qüestió de manera simplificada. Les varietats llingüístiques se caracterisen per participar, a l'hora, d'una doble naturalea: per un costat, una varietat és una noció purament llingüística que pot ser descrita estudiant les característiques internes (fonètiques, ortogràfiques, morfològiques, sintàctiques i lèxiques) del geoelecte en qüestió, i comparant-les en les d'uns altres; pero, ademés, presenta una alvertent social. Diu López Morales⁸ que la funció de la sociologia del llenguatge és descriure “un aspecto de la comunidad, el lingüístico. Aquí es la lengua, como en otros estudios puede ser la religión o el folklore, pero en todos –lengua, religión, folklore–, estos elementos funcionan como entidades sociales”.

Junt a sa naturalea filològica, la varietat llingüística té també un caràcter social, com a sistema utilisat en una comunitat per a satisfer unes determinades funcions. Pot ser definida, en conseqüència, per una doble matriu de traços: [+llingüístic, + social]. Quan descrivim les característiques estructurals d'un sistema llingüístic nos trobem dins del conjunt nuclear de la llingüística, és dir, dins de les disciplines (morfologia, sintaxis...) que formen part de la llingüística interna, definida pels traços [+llingüístic, -social]. Ara be, quan parem atenció a si una varietat llingüística és una llengua o un dialecte, en realitat estem estudiant l'us i la categoria d'eixa varietat en qüestió o, en paraules de López Morales, el seu funcionament com a entitat social. Per tant, en este cas la relació llengua-societat activa el traç [+ social] al descriure la llengua en el seu funcionament

⁴ *Ob. cit.*, p. 339.

⁵ Hudson, R. A., *Sociolinguistics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1980, pp. 35 i 36.

⁶ Rona, J. P., “The Social Dimension of Dialectology”, *Linguistics*, 117 (Berlin-NY, 1976), pp. 7-21.

⁷ Lledó, M. A., *Fonaments Científics de la Llengua Valenciana*, Lo Rat Penat, València, 2009, pp. 47-65.

⁸ López Morales, H., *Sociolingüística*, Gredos, Madrid, 2004 (3ª edició), p. 34.

com a instrument d'interacció en la societat. En tèmens topològics direm que la distinció llengua-dialecte funciona com a element d'adherència al conjunt complement, açò és, al conjunt de les disciplines socials. En tèmens més senzills podem dir que quan analisem la categorisació social d'una varietat no estem estudiant exactament la societat al marge del llenguatge, com ocorre, posem per cas, en la Sociologia, però sí que analisem el funcionament d'un sistema llingüístic com a ent social, lo qual contribuïx al coneiximent del comportament llingüístic de la societat o del funcionament social del llenguatge, més que a la descripció del funcionament intern de la varietat: en unes altres paraules, eix anàlisi sociolingüístic ([+ llingüístic, + social]) s'adherix als estudis de naturalesa social i no als estudis de llingüística interna. Podem concloure, per tant, que la filiació d'una varietat forma part de la llingüística externa i ha de basar-se en criteris sociolingüístics i no purament llingüístics.

Però la suggeridora publicació del llibre *Policentrismo, Hibridación y Porosidad en la lengua española* d'Àngel López García⁹ ha obert noves perspectives sobre esta qüestió. Ne podem extraure dos conclusions bàsiques al respecte: la primera, formulada explícitament per l'autor, és que, neurològicament, la topologia és un instrument de formalisació més adequat per a l'estudi de les llengües que l'àlgebra booleana utilitzada durant dècades per la gramàtica generativa;¹⁰ la segona, referent a la qüestió llengua-dialecte que nos ocupa, se dedueix de la formalisació i fonamentació neurolingüística que en l'obra se fa de la variació, i és la següent: la categorisació de les varietats com a entitats de doble naturalesa, llingüística i social, està fonamentada també neurològicament. Intentarem donar conte d'este segon punt. Respecte a la naturalesa llingüística de les varietats, l'autor, front al caràcter marginal al que les ha relegades tradicionalment la llingüística interna, els assigna una posició central, al afirmar que la variació sorgix de la pròpia organització neuronal de les senyes del llenguatge, ja que la consideració metallingüística que permet determinar paradigmes diferents del normatiu, originant alternances geolèctals diferenciades que donen lloc a les diverses variants llingüístiques, és resultat de la modularitat llingüística escalonada i respon, en concret, a elaboracions neurològiques de grau secundari.¹¹ En definitiva, afirma López García, la variació no és accidental, sino que pertany al núcleu dur de la llingüística, ja que, com a fruit de l'organització neuronal de les senyes llingüístiques, les varietats presenten una certa sistematicitat i formen un repertori suficientment extens com per a funcionar en tots els contextos normals de comunicació com si foren una llengua.

En quant al component social de les varietats, afirma Àngel López García:¹² “Junto a la realidad empírica y su idealización científica existe además la *conciencia de la realidad* interiorizada por los hablantes de la lengua, la cual no es continua ni exactamente discreta, se presenta más bien como una *compartimentación borrosa* [...]. Todo lo cual, aplicado a la cuestión que nos ocupa aquí, significa que las lenguas y los dialectos no está ahí, los van constituyendo los hablantes, o, mejor, los constituye la conciencia que tienen de

⁹ Iberoamericana-Vervuert, Madrid, 2010.

¹⁰ Pàgina 27.

¹¹ Pàgines 18-29.

¹² Pàgina 33.

su propio instrumento verbal, y es a estas coordenadas a las que el lingüista debe referir su análisis”.

Resulta, per tant, que a l'hora d'estudiar una varietat i categorisar-la com a llengua o com a dialecte, no només haurem de tindre en conte les senyes internes com fan els dialectòlecs, atenent als feixos d'isoglosses i comparant característiques internes, sino que haurem de parar atenció a la concepció que els mateixos parlants tenen de la seua varietat, ya que “esta conciencia de la realidad forma parte de la realidad en cuanto percibida”.¹³ I açò és conseqüència de la pròpia naturalesa de l'objecte d'estudi de la llingüística, puix que esta ciència presenta la peculiaritat de que tant la senya empírica que constituïx el seu objecte de coneiximent, és dir, els enunciats del llenguatge, com el metallenguatge o llenguatge tècnic emprat pel llingüiste són dos realitats mentals consistents en connexions neurològiques que, además, tendixen a ser equivalents.¹⁴ En efecte, quan un químic afirma que l'aigua és un compost format per dos àtoms d'hidrogen i u d'oxigen, pot separar perfectament la seua formalisació (H₂O), de la molècula empíricament estudiada, mentres que en l'àmbit de la llingüística, un enunciat com “vert és un adjectiu” és una expressió en llengua valenciana que inclou tèrmens gramaticals, pero, a l'hora, des d'una perspectiva inversa, és també un enunciat tècnic gramatical (açò és, metallingüístic) sobre la llengua valenciana. El cas és que no a soles existixen en el nostre cervell fonemes, morfemes o paraules, sino també pautes de reconeiximent metallingüístic o reflexiu sobre el llenguatge basades en rets sinàptiques diferenciades. Estes rets nos permeten establir relacions paradigmàtiques com les que utilisem al triar un morfema entre diversos possibles per a derivar, per eixemple, un adjectiu a partir d'un nom de color (*blav-ós, grogu-enc*), i sintagmàtiques, basades en el patró neuronal de les concatenacions semiautomàtiques, les quals radiquen en els circuits neuronals del núcleu caudat dels sistema límbic. En funció d'estes concatenacions la naturalesa semàntica i sintàctica d'un element condiona la del següent que apareix en la cadena:¹⁵ aixina, en l'enunciat *Hui cuina Maria*, l'aparició del verp *cuinar* determina l'aparició d'un sintagma nominal agentiu i humà. Per tant, encara que, segons pareix, no existixen zones específiques del cervell a on residixquen separadament els mòduls gramaticals com la morfologia o la sintaxis, ni tampoc pareixen existir mòduls neuronals corresponents a conceptes gramaticals com els de frase nominal o morfema, sí que hi ha unes pautes neurològiques que permeten al parlant operar en conceptes o concepcions metallingüístiques.¹⁶ Segons López García,¹⁷ la fonamentació neurològica del doblet llenguatge/metallenguatge està demostrada per evidències empíriques, com les dels experiments de Kutas y Van Petten (1991) que posen de manifest cóm la vulneració de determinades regles metallingüístiques comporten una activitat neuronal com a resposta, la qual queda arreplegada pels encefalogrames.

En definitiva, podem concloure que si la capacitat llingüística opera a partir d'agrupacions neuronals secundàries que no únicament determinen els elements

¹³ Pàgines 33-34.

¹⁴ Pàgina 19.

¹⁵ Pàgina 21.

¹⁶ Pàgina 26.

¹⁷ Pàgina 28.

d'una llengua concreta, sino també reflexions sobre la relació i la combinació entre ells, igualment la consideració d'una varietat com a llengua o dialecte no estarà determinada únicament per factors de semblança o separació llingüística, sino també per la pròpia consciència que els parlants tinguen sobre la seua varietat, condicionada en part per qüestions socials, com el prestigi, o l'independència política o històrica. En paraules de López García:¹⁸ “Una teoria lingüística debe tratar simultáneamente del dato y de la conciencia del dato, ya que uno y otro explican, entre otras cosas, que ciertas variedades lingüísticas se sientan “lenguas” y otras, con propiedades objetivas similares, “dialectos”. Las lenguas y los dialectos, como la propia variación lingüística, son conceptos mentales que, junto a la perspectiva sociolingüística, también pueden ser abordados desde un punto de vista neurolingüístico”.

Respecte a la categorisació de les varietats per part de la consciència interna dels parlants, López García, postula l'operativitat de la noció cognitiva de prototip. En eixos tèmens, per eixemple, una llengua com el espanyol “no es una realidad objetiva, sino una categoría mental prototípica a la que adscribimos todas sus variedades dialectales”.¹⁹ La classificació de les varietats seria molt més senzilla si les llengües foren entitats discretes, nítidament separades, pero, com senyala Langaker des d'una perspectiva cognitiva:²⁰ “Much in language is a matter of degree (...). This is perhaps unfortunate from the analytical standpoint –discrete entities are easier to manipulate, require simpler descriptive tools, lend themselves to stronger claims, and yield esthetically more pleasing analyses– but it is true nonetheless”. La conseqüència del caràcter més pronte continu de la realitat llingüística és que el model més adequat per a la seua descripció és el de prototips (“the prototype model offers a better account of linguistic categorization”), que és precisament en el que es basa la consciència llingüística interna dels parlants, fonamental, com hem vist, a l'hora de categorisar les varietats.

Rosch²¹ va definir inicialment el prototip com a l'element més representatiu d'un grup, al ser el que compartix més traços en els altres membres de la categoria i manco en els eixemplars de les altres. Com la realitat és continua, el pas d'una categoria a una altra és gradual i ve marcada pels membres perifèrics. Per posar un cas, una cadira de pala com la que s'utilisa en els aules per a escriure no serà triada mai pel parlant com a eixemple modèlic, ya que s'aproxima a la noció d'escriptori o taula. La concepció inicial de Rosch s'ha vist enriquida i matisada per unes altres aportacions posteriors com la dels efectes prototípics i la dels pareguts de família. El principi dels efectes prototípics senyala que per a cada categoria construïm una imatge mental que es pot correspondre més o manco exactament en algun membre, en més d'u o en ningun en concret, és dir, que el prototip se definix respecte a uns models cognitius idealisats. Per la seua banda, d'acort en el concepte dels pareguts de família, l'adscripció d'un membre a una categoria no requereix necessàriament que el membre en qüestió li semble directament al prototip, és prou en que li semble a un altre membre que sí

¹⁸ Pàgina 41.

¹⁹ Pàgina 35.

²⁰ Langacker, R., *Foundations of Cognitive Grammar. Volum I: Theoretical Prerequisites*, Stanford University Press, Stanford, 1987, p. 14.

²¹ Per a la caracterisació del model de prototips seguim a Cuenca, Mª J. I Hilfery, J., *Introducción a la lingüística cognitiva*, Ariel, Madrid, 1996, pàgines 34-41.

compartix alguna propietat en l'ímage mental prototípica. Partint de la síntesis de G. Kleiber (1990), López García²² ha descrit la llengua espanyola en tèrmens de prototip. Aplicant esta caracterisació al valencià, trobem que:

1.-Puix que una categoria s'estructura al voltant d'un prototip, la llengua valenciana, més que una realitat objectiva és una ímage mental a la que adscriuim com a membres les seues variants dialectals, socials o de registre.

2.-Un membre serà més o manco central dins de la categoria segons el seu grau d'eixemplaritat, de manera que no totes les varietats se senten com a igualment representatives de la llengua. Per posar un cas, el valencià de Vinaròs, pel seu caràcter de dialecte de transició, no és percebut pels parlants com una mostra tan prototípica com el de la Ribera, sense que això comporte que deixe de ser valencià.

3.-En funció de la noció de pareguts de família, no tots els membres de la categoria han de presentar les mateixes propietats, és prou en que tots compartixquen un caràcter valencià general. No té, per tant, ninguna rellevància respecte a la filiació de la llengua la conclusió que trauen Beltran i Segura-Llopes en el seu estudi dialectal (molt complet, per una atra banda) dels parlars valencians.²³

“Així serà com conclourem que el *valencià* és una denominació que no es fonamenta en cap tret lingüístic. No hi ha cap paraula, cap so, cap morfema o cap construcció que siguen només valencianes i que alhora abracen tot el valencià”.

A banda de que caldria justificar detalladament una afirmació tan maximalista, convé notar que eixe traç comú no és requisit per a l'existència diferenciada de la llengua valenciana: ²⁴ basta que tots els dialectes valencians compartixquen algunes característiques ab l'ímage prototípica que del valencià s'han format els seus parlants, sense que eixos traços hagen de ser necessàriament els mateixos en cada geolecte. I tampoc és decisiu si estes particularitats reapareixen o no en algun dialecte del català, lo rellevant és que caracterisen en conjunt al valencià front al model prototípic del català, aquell que se'ns vol impondre com a cult i prestigiós, per molt que els seus traços en ocasions siguen antietimològics (plurals com *homes*, *verges*), coincidents en el castellà (plurals com *textos* o *frescos*), neologismes que desplacen la forma patrimonial valenciana clàssica (*esport* en conte de *deport*), vulgarismes ab fonemes adventicis (*cartró*), processos empobridors de la llengua (abolició de l'artícul neutre *lo*; falta de distinció de gènere en el sufix grec *ista*; denominació de les consonants conforme al sistema vocàlic de l'oriental sobre la base d'una castellanisació prèvia de la nomenclatura: *efa*, en conte de *ef*; *ela*, en conte de *el*, etc...)²⁵

4.-els límits de les categories són borrosos, de manera que no és evident quàn

²² *Ib.*, p. 35.

²³ Beltran, V. I Segura-Llopes, C., *Els parlars valencians*, PUV, València, 2017, p. 13.

²⁴ No estaria de més que s'aplicara també eixe mateix prurit puriste a l'estudi dialectològic de la llengua catalana per a vore quànts traços abracen a tots els dialectes catalans i a l'hora no reapareixen en cap atra varietat llingüística com ara el francès, l'aragonés o alguna de les varietats occitanes.

²⁵ Secció De Llengua I Lliteratura Valencianes de la RACV, *Nova gramàtica de la llengua valenciana*, RACV, València, 2ª edició, 2016, pàgina 34.

els parlants de la frontera entre Vinaròs i Alcanar estan parlant valencià i quàn català, exactament igual que no està clar si els habitants de la ralla fronterera entre Uruguai i Brasil parlen espanyol o portugués, ni quàn els de la Ribagorça s'estan expressant en aragonés o ho estan fent en català.

5.-D'acort en la necessitat de representacions holístiques per a l'adequada descripció de sistemes complexos,²⁶ la pertinença del membre a la categoria s'establix de manera global, de tal forma que al valorar la mostra de llengua d'un parlant estranger la cal·licarem en conjunt i no a base d'anàlisis parcials del tipu "coneix be la distribució de *ser* i *estar*, pero no la combinació de pronoms", a no ser, òbviament, que estem realisant una valoració tècnica, com en un examen de llengua.

Abans de passar a analisar detingudament la categorisació del valencià baix la perspectiva de la teoria dels prototips, convé destacar que existix una tendència fonamentada cognitivament a privilegiar la noció de llengua sobre la de dialecte i sobre la de família llingüística. D'acort en Rosch,²⁷ els prototips s'organisen seguint no a soles una estructuració horisontal (del núcleu prototípic cap als membres perifèrics), sino també una atra vertical, en funció de la qual d'entre els tres nivells d'abstracció possibles a l'hora de conceptualisar la realitat (el de base, el subordinat i el supraordinat), el de base és el que té una fonamentació cognitiva més forta. Per això, al referir l'atac que ha patit un carter per la mascota d'una casa quan anava a entregar el correu, no direm normalment *Un fox terrier* (terme hipònim o de nivell subordinat) *ha mossegat al carter*, ni tampoc *Un animal ha mossegat al carter*, amprant el hiperònim o terme de nivell superordinat, sino *Un gos ha mossegat al carter*, usant el terme de base.

En l'àmbit de la filiació, el dialecte seria el terme subordinat, la família llingüística el supraordinat, mentres que la llengua correspondria al nivell de base. És natural, per tant, que els parlants privilegien les llengües. D'acort en esta tendència natural, encara que els qui pensem que el valencià és una llengua diferent del català fórem secessionistes,²⁸ la nostra actitud disgregadora no estaria motivada per un propòsit de debilitar el valencià i propiciar la seua desaparició en favor del castellà, com s'ha argumentat des de l'anexionisme pancatalaniste, sino que respondria a un procés cognitiu natural.

L'aplicació de la teoria de prototips a la filiació llingüística explica un atre fet, també present en el conflicte llingüístic valencià. Diu López García:²⁹

"Cuando la educación tiene lugar en una variedad demasiado periférica –por arcaica o alejada geográficamente– dentro del prototipo (no de la lengua como abstracción científica, nótese bien, pues por definición todas sus variedades son equivalentes), se produce un distanciamiento inevitable respecto a su núcleo, el cual está en el origen de la diglosia. Si la lengua A se habla en A" y se escribe en A' se termina a la larga por sentir que A' es ajena a A", lo que conduce a la conciencia de la secesión. Y adviértase que el problema no es fácil: los que enfatizan A" terminarán por considerar A' como otra cosa, con la consiguiente

²⁶ LANGACKER, R., *ib.*

²⁷ LOPEZ GARCIA-MOLINS, A., *ib.* p. 40.

²⁸ Per a una justificació de la consideració natural del valencià com a llengua autònoma diferenciada, que no comporta, per tant, cap secessió, cf. LLEDÓ, M. À., *ob. cit.*

²⁹ *ib.*, p. 36.

destrucción psicológica de la unidad del prototipo A, pero los que, aplicando estrictos criterios científicos, se esfuerzan por aproximar A" a A' terminarán sintiéndose fuera de las pautas normales de socialización que para la comunidad a que pertenecen transcurren en A" ”.

L'imposició de la normativa catalana per a l'idioma valencià respon perfectament ad esta situació. Els qui han defés l'implantació de la codificació catalana per al valencià i l'han utilitzada s'han sentit durant molt de temps marginats, fòra del funcionament normal de la comunitat llingüística valenciaparlant, la qual s'ha mantingut fidel a les formes valencianes de manera general. En este sentit, l'us del circumloqui “la nostra llengua” que s'han vist obligats a gastar els unitaristes s'explica per un intent d'evitar el rebuig que entre els valenciaparlants provoca la denominació de llengua catalana per a referir-se a l'estàndart fabrista, ya que eixe terme explicita l'intent de substitució de la varietat valenciana per mig de la subordinació al català. El principal matís diferenciador respecte de la situació descrita per López García és que en el cas valencià no hi ha hagut pròpiament un naiximent de sentiment de secessió, sino un rebuig a un procés d'anexionisme com a conseqüència d'una consciència autònoma prèvia.³⁰ Pero la situació és plenament reconeixible.

Podem passar ya a analitzar la categorisació llingüística del valencià d'acort en la visió dels prototips que sustenta la consciència llingüística dels parlants. A lo llarc dels sigles el valencià conseguí establir una norma pròpia autònoma ajustada al seu prototip mental, conforme a una concepció de la llengua no subordinada al català. Per a aplegar ad esta norma el romanç valencià hagué de superar l'acció unificadora de la norma establida per la *Cancelleria Real*. Diu Sanchis Guarner:³¹

“El nostre rei fundador; Jaume I, disposà en el 1264 que la documentació judicial del Regne de València fos redactada en romanç i no en llatí (...). En aquest romanç estan escrits els documents oficials de la cancelleria reial d'Aragó i dels organismes polítics regionals i locals.

La clara uniformitat que ofereix aquest idioma oficial, segons l'expressiva comparació de Joan Coromines, és una mena de *koiné* literària i administrativa, davall la qual bategava una llengua viva més variada. Tanmateix, les varietats dialectals de la nostra llengua [el català] no eren gens acusades”.

A poc a poc l'escriptura lliterària valenciana i la documentació local del Regne anà deslliurant-se d'esta influència. L'aparició de les formes valencianes pròpies se fa ya relativament evident en Sant Vicent Ferrer³² i es consolida en el sigle XV.³³

---

³⁰ Podem trobar un anàlisi de les senyes del CIS a propòsit de la concepció diferenciada del valencià en Rueda, Ò., *¿Té futur la normativa de l'idioma valencià?*, Mosseguello, 2014.

³¹ Sanchis Guarner, M., *La llengua dels valencians*, Garbí, València, 1967 (3^a ed.), p. 143.

³² Beltran, V. I Segura-Llopes, C., ob. cit., p. 37.

³³ No obstant, el procés de singularisació progressiva de la varietat llingüística valenciana és inherent al seu naiximent i conformació. El *Llibre de Cort de Justícia de Cocentaina*, les primeres donacions del qual remeten a 1249, arreplega ya tèmens com *forment*, *corder*, *atre*, *giner*, *arrapar*, *acaçar* o *algeps*. Encara que no es tracta de formes completament desconegudes en l'història de les variants catalanes, és significatiu que trobem acumulades en documentació valenciana tan primerenca, i a pesar de la forta pressió culta que patien els escrivans, unes formes com estes que finalment sí han pervixcut en la llengua valenciana. Remontant-nos més arriere encara en el temps, el *Vocabulista in arabico* de la Biblioteca Riccardiana de Florència

Beltran i Llopes-Segura, seguint a Antoni Ferrando, diuen ad este respecte que texts “com ara *El Tirant lo Blanc* o *L'Espill* sí que presenten (...) per primera vegada un trencament conscient de la *koiné* cancelleresca amb una clara finalitat estètica”.³⁴ Pero el modèlic estudi llingüístic que fa Penyarroja³⁵ de la llengua del segle XV, comparant el valencià del *Tirant* en el d'obres coetànees com la *Vita Christi*, *Lo procés de les olives*, *L'Espill* o *Lo somni*, entre unes atres, i en el de la documentació a lo llarc dels sigles posteriors mostren que eixa particularisació progressiva respon a un procés evolutiu coherent i sistemàtic de la llengua valenciana. El valencià, ya en el segle XV i fins a les últimes dècades del segle XVII és un idioma en activa evolució que va triant entre diverses solucions llingüístiques. Com demostra Penyarroja, este procés continuat la va dotant d'una estructura sistemàtica pròpia. L'evolució morfosintàctica és coherent a l'hora en la tria lèxica que va fent la llengua a lo llarc d'este periodo, de manera tal que la lluita secular entre solucions dobles se liquida en la victòria d'una sola de les alternatives (*real* front a *reyal*, *tancar* front a *cloure*, *defendre* front a *defensar*...). És de notar que moltes d'estes solucions van alluntat al valencià del lèxic propi del català oriental i de l'occità. Segons Beltran i Segura-Llopes:³⁶ “Quant al lèxic, creiem que Antoni Ferrando l'encerta quan considera que l'aflorament del lèxic específic als textos valencians del XV no és ben bé un fenomen sobtat del procés d'hispanització lèxica explicat per Colón (1978) sinó, més aïna, una incorporació substancial a la llengua literària de lexemes històricament predominants en el dialecte catalanooccidental o, més concretament, en el valencià, en detriment dels seus equivalents més habituals en la regió de Barcelona-Girona”.

En definitiva, la llengua valenciana va construir i perfilant la seua estructura morfològica, sintàctica i lèxica en un llarc procés evolutiu, visible ya en les obres del segle XIV, en eferlescència a partir del segle XV i clarament decantat a partir del XVI. En paraules de Penyarroja:³⁷ “Esta rao d'història interna de la llengua, i no sols l'expansió economico-social del Regne en el segle XV justifica la consciència i autocomplacència dels escriptors del moment al qualificar de *llengua valenciana* (o, estilísticament, de “valenciana prosa”) la seua llengua literària. I explica (...) la defensa dels canvis diacronics de la llengua que, front als arcaïsmes extinguits en la llengua viva, capitaneja Marc Antoni Ortí en 1652. 'lo so de parer –diu Ortí– que en estos temps, lo mateix serie en valencià dir *llur*, *jatsia*, *celleshores* i altres vocables antics que si parlant en castellà diguessem *maguer*, *yantar*, *fincar de hinojos* [...]’ ”.³⁸ No és estrany, en conseqüència, que quan el català J. Bonllavi (1521) parle de fer una traducció a la llengua valenciana

---

pareix testimoniar que tèrmens com *fraula* (i no *maduixa*), *llima* (i no *llimona*) formaven part ya del romanç valencià prejaumí, d'a on foren amprats per l'àrap de Sharq al-Andalus. Cf. Penyarroja, L., *El mozàrabe de Valencia*, Gredos, Madrid, 1990, p. 95: “ 'Sin tratar de hacer un estudio a fondo de la cuestión, se ve que el léxico del *Vocabulista* -estima Griffin- tiene, por lo menos en parte, cierto colorido levantino'; y cree encontrar un apoyo a la tesis de que el léxico romance del diccionario refleja con toda probabilidad el habla de la región valenciana”.

³⁴ *Ib.*, p. 43.

³⁵ Penyarroja, L., “Sintaxis i lèxic en el *Tirant lo Blanch* (del valencià quatrecentista al valencià modern)”, en *Literatura Valenciana del Segle XV*, CVC, València, 1991, pp. 37-66.

³⁶ *Ib.*, p. 45.

³⁷ *Ib.*, p. 65.

³⁸ Cf. *Siglo quarto de la conquista de Valencia*, Dedicatòria als jurats, racional, síndics i escrivà de València.

del *Blanquerna* de Ramon Llull (“traduintlo en esta llengua valenciana bastarda en que esta”), duga a terme una versió modernisada d'un original que ya resultava arcaic i estrany per als valencians de l'època.³⁹ El resultat d'esta evolució va ser la formació d'un sistema llingüístic autònom i coherent, la fisonomia del qual el situava com a llengua pont entre el bloc galorromànic i l'iberorromànic, tant en l'àmbit lèxic, com en el morfosintàctic.

En el pla onomàstic, la denominació particularista de “valencianesc”, “llengua valenciana”, i “vulgar valenciana” (o expressions sinònimes) domina absolutament i testimonia de forma inequívoca la filiació autònoma de la nostra varietat, sobretot si la comparem en unes atres llengües com la noruega, en la que la denominació de *norrone* o *norrone mal* (noruec) és poc freqüent i conviu en les de suec o danés, front a la pràctica exclusivitat del gentilici valencià en el nostre cas.⁴⁰

A partir principalment de Beuter i de Vicià (sigle XVI), els quals presenten el valencià com a producte del llemosí importat en terres valencianes per Jaume I, els autors dels sigles posteriors (XVII i XVIII) tendixen a establir una oposició explícita entre un valencià antic o llemosí, compartit en catalans, balears i, en certa mida, provençals, i un valencià modern depurat d'arcaïsmes i considerat una llengua polida i perfeccionada, per més que en la pràctica alguns d'ells abandonen el seu conreu en favor del castellà.

Ya en el sigle XIX, el procés castellanisador que patien la societat i la llengua valencianes desembocà en un important problema a l'hora d'establir el prototip del valencià.⁴¹ Quan en la Renaixença els escriptors volen definir de nou el model d'escriptura, se troben en dos tendències consolidades: els renaixentistes “de guant” (seguint la denominació d'Igual Úbeda), encapçalats per Teodor Llorente, volen recuperar l'ortografia clàssica i aposten per un model de llengua arcaïsant i reblit de tèrmens en desús al que, significativament, denominen “llemosí”, com a reminiscència de la llengua d'oc duta per Jaume I al Regne, tronc del que deriven les seues filles valenciana, catalana i mallorquina, presentades en pla d'igualtat com a germanes; en canvi, els renaixentistes “d'espardenya”, encapçalats per Constantí Llombart, usaven el *valencià que ara es parla* per a arribar de forma immediata a un públic poc instruí, que parlava casi exclusivament valencià, pero a soles sabia llegir en castellà. Com explica Rueda, este grup utilisava una ortografia i un lèxic castellanisats, sense aspiracions lliteràries ni de normativisació, pero predicava en l'eixemple, amprant el valencià

---

³⁹ Segons Albert Soler, Bonllavi se basà per a la seua traducció en una versió occitana del *Blanquerna* (cf. Rafanell, A., *Un nom per a la llengua. El concepte de llemosí en la història del català*, Eumo, Vic, 1991, p. 13, nota 6). Este fet no alteraria la voluntat modernisadora de Bonllavi, clarament manifestada en el proemi de l'obra: “[al llibre V] li havem fet retenir acordadament alguns vocables de la llengua llemosina primera que mal no parexen i li havem notades alguns coses per los margens i sumaris, que porta a major descans i prompta memoria dels lectors”. Per una atra banda, si de veritat l'autor català se basà en la versió llemosina en conte de la mallorquina per a la seua traducció al valencià, convindria fer algunes reflexions sobre les fronteres del marc lliterari i cultural de l'època i fins a quin punt l'occità formava part d'ell igual que unes atres varietats, com el mallorquí.

⁴⁰ Berg, I., *The making of the Scandinavian Languages*, postprint version of *Metalinguistic Perspectives on Germanic Languages, European Case Studies from Past to Present*, Peter Lang, Òxford, 2016, pp. 35-55.

⁴¹ Per a la presentació històrica d'este periodo seguirem principalment la síntesis d'Òscar Rueda (*ob. cit.*, pp. 93-97).

en les seues obres, mentres que els refinats poetes de quant gastaven normalment el castellà, fent un us ornamental i testimonial de la llengua valenciana.

La visió coetànea del gramàtic de Vilarreal José Nebot i Pérez distingia⁴² dos escoles, una castellana i una atra que nomena catalana, dins de la qual establix tres tendències: una arcaista, formada per aquells que “pretenden escribir hoy el valenciano como se escribía en el siglo XV”, utilisant tèrmens com *car, venerabil, sua...*; una segona de “catalanistas propiamente dichos”, els quals podien inclús ser obviats com a escriptors valencians, ya que “aunque se les llama escritores valencianos, se rigen por los diccionarios, gramáticas y modelos catalanes, y no cambian *jorn, aucell, papallona, dintre, altre, surtir, aixecar, ajáurer, etc., etc.*, por *día, pardal, paloma, dins, atre, eixir, alçar, y gitar...* aunque los emplumen. Algunos de éstos creen (y lo dicen francamente) que la literatura valenciana y la catalana deben ser una sola”; finalment, els escriptors *neollemosins* busquen un cert equilibri, puix seguixen l'antiga gramàtica llemosina, pero acomodant-se en cert grau “á las innovaciones filológicas de nuestro pueblo, si bien procurando acomodarlas á las reglas y preceptos gramaticales”.

A causa de l'interferència del castellà, havia arribat un moment en que el valencià tenia problemes per a trobar son espai a l'hora de definir el seu prototip escrit. Durant el sigles XIV-XVII el valencià s'havia anat acostant estructuralment a les llengües iberorromàniques com el castellà, pero era un procés percebut com una evolució natural de la llengua en la que les paraules patrimonials no eren substituïdes per les castellanés, sino que la llengua anava triant entre dos opcions, una més antiga i una atra més moderna, abdós genuïnes. Estructuralment, combinava traços galorromànics (com l'us del pronom neutre *ho*, el valor de passat del verp auxiliar *anar* en el pretèrit perfecte perifràstic o l'us adjectiu de l'interrogatiu *quin*) ab uns atres traços iberorromànics (com la triple distinció deíctica),⁴³ mentres que en uns atres casos mostrava una posició intermija entre abdós blocs (com l'inventari d'usos dels pronoms *hi* i *en*, vigent pero reduït respecte de la llengua antiga) o una posició clarament tendent cap al bloc iber, pero no exactament coincident, en mantindre certes particularitats de l'estadi anterior (com en la distribució dels verps *ser* i *estar*, molt semblant a la castellana, encara que no completament idèntica,⁴⁴ o l'us de la preposició *a* com a marcador funcional d'objecte directe personal, completament generalisat, pero en recialles quasi fossilisades d'absència).⁴⁵

L'ímage positiva d'este model llingüístic perdura en el sigle XVIII, en el que Marc Antoni d'Orellana (1782)⁴⁶ concep el valencià com a resultat d'una mixtura entre la llengua antiga i la castellana (Perque a humor de les gents / el idioma es sol

⁴² Nebot Pérez, J., “¿Quosque tandem?”, *Almanaque de las Provincias*, València, 1887, reproduït en *Apuntes para una Gramática Valenciana Popular*, València, 1894, pp. 185-194, reproducció facsímil de Paris-Valencia, 1996.

⁴³ Una filiació de tots estos traços en el conjunt romanístic pot trobar-se en l'interessant estudi de Blasco Ferrer, E., “La posizione linguistica del catalano nella Romania”, *Zeitschrift für romanische philologie*, 102, 1986, pp. 132-178.

⁴⁴ Cf. Nebot Pérez, J., “*Apuntes para una Gramática Valenciana Popular*”, València, 1894, reproducció facsímil de Paris-Valencia, 1996, pàgina 68, nota 1.

⁴⁵ Secció De Llengua I Lliteratura Valencianes de la RACV, *Nova Gramàtica de la Llengua Valenciana*, RACV-Lo Rat Penat, 2016 (2ª edició), pàgina 510, nota 275.

⁴⁶ *Carta escrita a l'abat Dn Manuel Lassala per un car parent seu de sa patria Valencia* (1782).

mudar / i el de Valencia j[h]a dies / ques mixturà en castellà / adoptant noves paraules / del lemosy molt distants), ben valorada (“Y encara quel lemosy / a entrambes les generà, / desvianse mes la nostra, / lengua especial se formà, mes dolç[a], mes clara e facil / que no la del català”).⁴⁷

En canvi, en el segle XIX les manifestacions escrites valencianes se perceben ya com a obertament castellanisades. El cabal lèxic genuí del valencià parlat en el segle XVIII era molt gran, pero la castellanisació total de l'ortografia i l'incorporació de barbarismes sistemàtics en els escrits del XIX creen la percepció de que el model està massa acostat al de l'espanyol. I un prototip llingüístic, si pretén sobreviure, no pot quedar-se sense espai. Si l'unitat de la llengua espanyola no és qüestionada, encara que la norma de l'espanyol americà diferisca prou de la de l'espanyol europeu, és perque els prototips de la llengua que la volten (l'anglès, principalment) estan molt alluntats d'ella: lo que fa sospitosa a una gallina de no ser una au no és que vole poc i que siga domèstica i comestible, sino que estos traços l'acosten al prototip dels animals de granja.⁴⁸ Els renaixentistes trobaven sérios problemes per a definir el model del valencià: els prototips veïns, castellà i català, s'havien menjat el seu espai, de manera que els escrits propis, sense un model autònom, acabaven convertint-se en mostres perifèriques castellanés o catalanes. Nebot nos presenta de manera clarividant esta situació:

“Los valencianos tenemos ya de antiguo nuestra lengua escrita propia y especial, como especial y propia es la hablada, y diferente por tanto de la catalana, la aragonesa, la castellana, la murciana y la baleárica que geográficamente la circundan; y no se comprende, siendo la cosa tan clara, que vayan los escritores valencianos, desde hace ya más de un siglo, dando tumbos y resbalones; unos echándose francamente en brazos de la Academia Española y aceptando para el valenciano las reglas dictadas por éste para el castellano; y otros haciendo algo mucho peor: adoptando en sus escritos no ya la ortografía, sino hasta la analogía y la sintaxis catalanas, jurando, no obstante, y perjorando que escriben en valenciano puro y castizo”.⁴⁹

El text de Nebot deixa clar que la consciència llingüística interna valenciana no es sentia identificada en cap dels dos prototips que volien absorbir-la. Recollint est esperit, Fullana acceptà l'encàrrec d'elaborar una normativa específicament valenciana, oficialisada per *Lo Rat Penat* i pel *Centre de Cultura Valenciana* i seguida per un important grup d'escriptors.⁵⁰ No obstant, la falta de recolzament polític i l'intromissió per part dels catalans en el procés valencià impedí la cristallisació del projecte.

Davant d'est assucac, el grup pancatalaniste pressionà als principals escriptors valencians per a que firmaren les *Bases de Castelló*, adaptació de les normes fabristes del IEC. Encara que l'intenció dels promotors de les *Bases* era l'assimilació al català i, per més que els escriptors valencians sabien que essencialment eren les normes fabristes, la firma no implicava el reconeixement

⁴⁷ Cf. Campabadal i Bertran, M., *El pensament i l'activitat literària del Setcents català (II): Manifestacions literàries en llengua catalana (1700-182)*, Publicacions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2003, pp. 53 i 54.

⁴⁸ López García-Molins, *ib.*, p. 37.

⁴⁹ Nebot Pérez, J., *Tratado de ortografía valenciana clásica*, València, 1910, pp. 23 i 24.

⁵⁰ Rueda, Ò., *ob. cit.*, pp. 95 i 96.

d'una subordinació del valencià a la llengua catalana, ni tan sols d'una unificació. Dit d'una altra manera: les *Bases de Castelló* unificaven en essència l'ortografia valenciana en la catalana i alguns les firmaren *per això*, uns altres *a pesar d'això*, però sense que es nomenara *això* en el text. D'acort en l'intenció oculta dels seus promotors, foren la porta d'entrada, no a soles de l'ortografia catalana, sino també del lèxic català i, fins a on s'atreveren, de la morfosintaxis.

Davant del perill d'assimilació per una varietat veïna com el català, una solució operativa per a mantindre la diferenciació hauria segut crear una normativa basada en l'apichat, per dos raons: en primer lloc, en estes situacions és indispensable separar-se de la llengua assimiladora i una ortografia apichada hauria establert moltes diferències respecte de la catalana; en segon lloc, perquè la variant apichada representava la modalitat urbana i en eixe sentit hauria constituït un bon model de centralitat, en estar prestigiada sociològicament. Però la solució resultava inviable, ja que l'apichat era percebut en l'època com una modalitat simplificada, fonèticament i ortogràfica acostada al castellà, u dels prototips veïns dels que s'havia de fugir. M. Sanchis Guarner⁵¹ ja va senyalar que les primeres manifestacions de l'apichat en l'escriptura són del segle XV, anteriors, per tant, a la castellanisació, de forma que l'ensordiment en valencià seria un procés paral·lel coetàneu a la pèrdua de sonoritat de les sibilants castellanques, però intern i no condicionat per una influència exògena. Segons López García, és insostenible atribuir l'estigmatisació de l'apichat a una influència castellana, ja que, com que el castellà s'havia convertit en la llengua de la nobleza en el Regne de València, si la variant apichada fora realment producte d'una castellanisació, hauria resultat prestigiada. Remarca est autor que l'aragonés probablement havia aplegat a una reducció del sistema de sibilants semblant al de l'apichat per la mateixa època, de manera que esta influència externa va fer costat a la tendència simplificadora de la pròpia varietat valenciana i possibilità el seu triomf.⁵² Al nostre parer és ben plausible una influència aragonesa i no castellana com a desencadenant de la percepció negativa de l'apichat. Però independentment de l'orige del fenomen, la reducció de sibilants havia tengut com a efecte un acostament al model castellà, motiu pel qual fon rebujat com a alternativa codificadora.

Ab l'imposició de la normativa catalana a través de les *Bases de Castelló* i la creació en 1979 d'unes normes ortogràfiques pròpies per al valencià per part de la Secció de Llengua de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana s'aplega a la situació actual, que Ò. Rueda⁵³ resumix com un conflicte "entre un estàndart oficial (el de la AVL-IEC) que dialectalisa el valencià però que tota una generació coneix (perquè li l'han ensenyat en l'escola) front a una neografia apareguda fa 30 anys que proclama l'independència del valencià però que, per motius diversos no s'ha implantat en la societat de forma sòlida, i per això el gran públic la coneix només de forma deficient o inexacta (quan no, la desconeix absolutament)". Els

---

⁵¹ Cf. Sanchis Guarner, M. *Extensión y vitalidad del dialecto valenciano apitxat*, RFE XXIII, 1936, *apud* López García-Molins, A., "L'apitxat com a conflicte de llengües i com a solució interna", en *Actes del IX Col.loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. III, Alacant, 1994, p. 137.

⁵² López García-Molins, A., "L'apitxat com a conflicte de llengües i com a solució interna", en *Actes del IX Col.loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. III, Alacant, 1994, pp. 137-142.

⁵³ Ob. cit., p.117.

motius d'eixa falta d'implantació de la normativa autònoma valenciana són, novament, com en el cas de l'estàndart de Fullana, externs al còdic elaborat, el qual representa un equilibri entre la llengua clàssica i l'evolució moderna de la llengua valenciana, a l'hora que arreplega de manera natural les particularitats llingüístiques del valencià, separant-lo tant del castellà com del català.

Un anàlisi en tèrmens cognitius del significat que el terme valencià té en cada u dels estàndarts alternatius actuals nos permetrà entendre millor el perquè de l'existència d'una multiplicitat de normatives en conflicte. Basarem el nostre anàlisi en l'oposició cognitiva entre base i perfil.⁵⁴A l'hora de construir un significat una expressió llingüística selecciona un cert cos de contingut denominat base conceptual, que actua com a fondo perceptiu, i dins d'eixa regió de significat dirigix l'atenció cap a una secció particular, denominada perfil, que funciona com a figura perceptiva. Langacker eixemplifica estes nocions per mig dels esquemes mentals del concepte de *roda* i els seus components: el significat de l'expressió *radi* se construïx perfilant la línia que el conforma sobre la base del restant de la roda; en canvi, el significat de *llanda* implica focalisar l'atenció sobre la circumferència exterior de la roda, mentres que els demés elements constitueixen la base necessària per a perfilar el concepte; per la seua banda, el significat de *roda* resulta de perfilar simultàneament tots els component que l'integren.

Mirarem ara de caracterisar cognitivament, a partir dels conceptes de base i perfil, les diverses codificacions en disputa del valencià actual. Com a noció prèvia, descriurem breument els diferents models teòrics de codificació, segons la síntesis de Lluís Polanco.⁵⁵ Existixen quatre maneres fonamentals de codificació: la codificació monocèntrica unitarista té un únic centre de codificació i proposa una sola varietat estàndart, basada en un únic dialecte; la normativa monocèntrica composicional té també un sol centre codificador i proposa igualment una única varietat estàndart, pero combina més d'un dialecte en la confecció del model; la codificació pluricèntrica autònoma presenta diversos centres normatius i en ella conviuen diferents subnormes alternatives, enteses com a variació d'una mateixa varietat estàndart; finalment, la codificació policèntrica independent queda definida com la coexistència de diversos estàndarts considerats com a únics i no alternatius per a les respectives variants dialectals. En la pràctica, per tant, cada varietat geolectal conta en una codificació pròpia independent, de manera que sociolingüísticament actua com a llengua diferenciada.

Seguint l'inventari de Pradilla,⁵⁶ distingirem les següents normatives dins de l'àmbit valencià:⁵⁷

1.-La codificació de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV) és la

---

⁵⁴ Langacker, R., *Cognitive Grammar. A Basic introduction*, Oxford University Press, Òxford, 2008, pp. 66-70.

⁵⁵ Polanco I Roig, LL. B: "La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives", en *Problemàtica de la normativa del català (Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa. Departament de Llengua Catalana)*, PAM, Barcelona, 1983.

⁵⁶ Pradilla, M.A., *La tribu valenciana. Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística*, Onada, Benicarló, 2008.

⁵⁷ Resumim els models de codificació reconeguts per Pradilla, tenint en conte a l'hora els interessants comentaris al respecte de Rueda, ob. cit., pp. 140-162.

que s'ensenya habitualment en les escoles valencianes i constitueix també el model de referència per als exàmens de la *Junta Qualificadora de Coneixements de València*. Est estàndart afirma partir de l'esperit de les *Normes de Castelló*, pero accentuant la substitució de les formes valencianes per les catalanes. En última instància busca eliminar les diferències, encara que mantenint unes mínimes peculiaritats valencianes, lèxiques i morfològiques, per a fer-lo més digerible. El grau de respecte ad estes particularitats varia segons l'usuari, pero la convergència cap al català central és irrenunciable. És, per tant, un estàndart monocèntric composicional, en un predomini absolut del denominat català central.

Cognitivament el concepte de valencià en esta normativa estaria construït sobre la base de les diverses varietats llingüístiques del català sobre la qual se dibuixa un conjunt reduït de característiques que són les del barceloní o el català central, dins del qual s'han insertat algunes particularitats valencianes. Si prenem metafòricament l'imatge d'una roda,⁵⁸ per al IIFV la llanda i els radis són les diferents variants llingüístiques perifèriques (valencià, mallorquí, rossellonés, català occidental...) que formen la base ("el concepte de genuïtat, amb aquest eixamplament de la comunitat de parla, adquireix una nova dimensió"),⁵⁹ sobre el que es perfila el buixo central de la roda com a figura, compost per les formes del català central, en el qual s'han inserit algunes traços aïllats propis del valencià. Segons Pradilla,⁶⁰ el model unitarista "ha operat sobre la llengua per tal de singularitzar algunes peculiaritats de la varietat valenciana". No obstant, esta singularisació, sense descartar que en usuaris particulars pugua ser producte d'una sensibilitat cap a la personalitat de la varietat valenciana, en general ve determinada per la necessitat pràctica de suavisar el rebuig dels valenciaparlants a una norma que perceben com a aliena, puix el principi fonamental que rig esta normativa no deixa de ser l'assimilació del valencià al català. En este sentit, per eixemple, Jordi Colomina afirmava: "Hi ha hagut una tradició valenciana d'escriure el valencià d'una determinada manera des de fa una vintena o una trentena d'anys, en algunes qüestions es va actuar per prudència i perquè es temia que els valencians no acceptarien determinades coses. [...] Dic, entre parèntesi, que la morfologia verbal és l'única cosa que no podem unificar encara. El moment, crec, no és bo encara, no podem. Jo, personalment, no em veuria amb cor d'escriure *serveixi* i *digui*, no puc".⁶¹

En sentit paregut se manifestava Abelard Saragossà⁶² en 1997, quan presentava com un ideal que els valencians conseguiren modificar la pronunciació de la e

⁵⁸ Recordem que Langacker analisava cognitivament el significat del terme *roda* i dels seus components, pero en sentit literal.

⁵⁹ Pradilla, M. A., *ib.*, p. 56.

⁶⁰ *ib.*, p. 57.

⁶¹ Cf. Colomina, J., en DD.AA., *Actes de les jornades sobre normes i normalització lingüística*, UJI, Castelló de la Plana, 1994, *apud* Fontelles, A., *Societat, ciència i idioma valencià*, Lo Rat Penat, València, 1997, p. 200.

⁶² Cf. Vicent Soler, resenya a Saragossà, A., *Criteris de la normativa. L'ortografia contemporània. Uns quans problemes actuals*, València, Saó, 1997, en la *Revista de Filologia Valenciana*, n. 8 (2001), València, p. 212. Esta resenya supona una revisió crítica de la llabor codificadora de Pompeu Fabra, idealisada pel pancatalanisme, i posa de relleu algunes de les incoherències i inexactituds del pare de la normativa catalana, com ara el seu desconeixement de les varietats no catalanes, per eixemple, en atribuir caràcter arcaic al plural "hòmens".

tancada de *València* o *séquia* per a ajustar-se a la pronunciació barcelonina.⁶³ Seguint en la metàfora de la roda, podríem dir que per ad alguns usuaris d'esta normativa la presència de les peculiaritats valencianes seria com si a l'hora de repintar una bicicleta hagueren decidit conservar sentimentalment alguns detalls de l'estètica anterior, deixant-los com estaven originàriament, pero per als promotors i dissenyadors de la norma seria més pronte com si en una roda algunes partícules de rovell d'un radi (el valencià) s'hagueren estés fins al núcleu del buixo, que es conserva net, excepte per eixes chicotetes partícules que no s'han pogut eliminar de moment.

Com senyala Pradilla, els seguidors de la norma del IIFV alternen la denominació de *català* i *llengua catalana* en la de *valencià* per a la seua proposta codificadora.⁶⁴ Segons Pradilla, l'us d'est últim nom per part de la codificació unitarista és adequat perque se basa “en una elaboració que destaca l'especificitat de la varietat valenciana”. No obstant, al nostre parer la falta de correspondència entre el nom de “valencià” i el contingut de la normativa és més que evident: si repintem de roig una bicicleta verda deixant algunes miquiues del color anterior, difícilment podrem anunciar-la en una web de productes de segona mà com a “bicicleta verda”. Això és lo que la codificació del IIFV pretén que acceptem: que s'ajusta a una varietat llingüística definida per l'Estatut d'Autonomia com a idioma valencià, quan en realitat està codificant una varietat catalana esguitada residualment de valencianismes.

2.-La normativa de la RACV és independent i codifica la llengua valenciana com un idioma diferenciat del català. En esta normativa tot lo codificat és valencià, de manera que el conjunt del valencià és el perfil. Seguint en la comparança anterior, la llengua valenciana se correspondria en la totalitat de la roda, ya que, en teoria, no hi ha ni un element de la codificació de la RACV alié a la varietat valenciana. En este cas la correspondència entre el nom i el contingut és plena.

En principi, estes dos codificacions anteriors són les que cabria esperar per al valencià, posada l'actual situació sociolingüística: una genuïna i independent, que respon a la consciència interna llingüística i no dialectal de la majoria dels valenciaparlants, i una atra unitarista i forànea, basada en un estàndart alié, com a conseqüència de l'intent d'expansió assimilacionista del català.⁶⁵

No contrastant, com que la realitat no és discreta, sino continua, quan no existixen uns models ideals forts i consolidats als quals assignar els eixemplars concrets, és natural que els prototips se multipliquen. El noruec, per eixemple, presenta fins a quatre normes en conflicte: *el riksmal*, la més acostada al danés; el *hognorsk*, que ocupa l'atre extrem com a norma més autònoma, i les codificacions intermiges del *bokmal* i el *nynorsk*.⁶⁶ Era d'esperar que el cas valencià desembocara en una situació similar: no és d'estranyar, per tant, que en època recent encara haja aparegut una nova codificació: la de la AVL.

⁶³ No obstant, pareix que l'actitut de Saragossà ha evolucionat cap a una sensibilitat més valenciana, cf. Saragossà, A., *Reivindicació del valencià*, Tabarca, València, 2007.

⁶⁴ *Ib*, p. 60.

⁶⁵ Per a entendre el projecte d'absorció llingüística i cultural que radica en l'orige de l'imposició de la llengua catalana en el territori valencià, cf. Fornés, Ll., *La llengua valenciana i el diasistema occitarromà*, Tesis Doctoral, UV, 2004.

⁶⁶ Rueda, Ò., *ob. cit.*, pp. 81-85.

3.-La normativa de la AVL constituïx una norma policèntrica autònoma, teòricament molt respectuosa en les particularitats valencianes, a l'hora que convergent en el català. És la normativa oficial i intenta conjuminar les peculiaritats valencianes, llingüístiques i sociolingüístiques, en la preservació de la presuposta unitat entre català i valencià. Convé notar que el fet d'adoptar una postura policèntrica implica apartar-se d'entrada d'u dels principis de Fabra, qui va lluitar decididament contra el policentrisme en la codificació del català, a pesar de les seues manifestacions en sentit contrari, quan de cara a la galeria espentava als valencians a realisar la seua pròpia depuració llingüística basada en els clàssics valencians, sense cap de subordinació a la varietat catalana.⁶⁷

En principi esta normativa supon una postura eclèctica que podia constituir una solució de compromís al conflicte llingüístic, pero com destaca Rueda,⁶⁸ en la pràctica no té resò real ni tan sols en els usos particulars de la majoria dels membres de l'Acadèmia que l'ha elaborada. L'explicació d'este fracàs radicaria en que, volent ocupar una posició intermija entre el model de la RACV i el del IIFV, no satisfà ninguna de les sensibilitats representades per eixes dos codificacions: sociolingüísticament, la consciència interna dels valenciaparlants és massa forta (llingüística i no dialectal) com per a acceptar la subordinació al català que en última instància implica, de forma que l'usuari que vullga respectar esta consciència s'estimarà més gastar la norma de la RACV. En l'atre extrem s'ha de tindre en conte que la majoria dels usuaris que segueixen la normativa del IIFV no ho fan per convicció ideològica, sino que es veuen obligats a usar-la per ser el model imperant en el món acadèmic, mentres que els responsables d'establir el dit model entenen, en una ampla majoria, que és primordialment la teòrica unitat llingüística lo que els pertoca salvaguardar com a intellectuals,⁶⁹ principalment quan alguns d'ells conceben esta unitat com un símbol de distinció elitista que els otorga una superioritat intel·lectual front al poble pla valenciaparlant. No tenen, per tant, cap d'interés en implantar una modalitat com la de la AVL que no focalisa tant l'unitat com ad ells els agradaria, sino que s'estimen més seguir promocionant una codificació lo més assimilacionista possible, en les concessions indispensables per a no escarotar massa als usuaris, per a poder nomenar-la (encara que, impròpiament) valencià i per a fer-la mínimament digerible.

Cognitivament, la noció de valencià que comporta la codificació de la AVL pren com a base de referència el català general per a focalisar l'atenció en la varietat valenciana, que és el perfil. En conseqüència, el concepte implicat seria prou congruent en el nom de valencià que sol utilisar la AVL per a denominar l'objecte de la seua normativisació. Front al model del IIFV, és més respectuosa en el particularisme valencià, de manera que la seua *Gramàtica normativa valenciana* postula l'us indistint de *est* o *aquest*, de *hòmens* i *homes*, o de *boscs* i *boscs*. En l'àmbit morfològic, com era tradicional ya en la normativa del IIFV, priorisa les variants valencianes. Lèxicament, el *Diccionari Normatiu Valencià* no dona preeminència a les formes genuïnes, acceptant doblats com *fraula* o *maduixa*

⁶⁷ Cf. Saragossà, A., *Criteris de la normativa. L'ortografia contemporània. Uns quans problemes actuals*, València, Saó, 1997, p. 209.

⁶⁸ Ob. cit., p.141.

⁶⁹ La concepció de Pradilla resulta paradigmàtica en este sentit, quan afirma: "La nostra devoció unitarista, fonamentada en la consideració que és la aposta més vàlida per a la subversió de l'estatus de minorització del valencià..." (p. 62).

sense remissions en cap del dos sentits. Únicament en casos molt simbòlics i paradigmàtics otorga preferència a la forma valenciana, però inclús en estos casos arreplega la catalana (*cartró, cop, pop, rodó...*). De fet, aplega a donar prioritat a diverses solucions catalanes sobre les valencianes actuals (*vellesa* sobre *vellea, taxista* sobre *taxiste*), contradient l'espirit de valencianitat en la que teòricament fon creada, de forma que s'invertix l'esquema perceptiu: dins d'un fondo de particularismes valencians tractats com a informals, se destaquen les formes catalanes preferents.

Seguint la metàfora de la roda, quan actua conforme als seus principis teòrics, este model representaria l'inversió perceptiva del del IIFV: la base estaria conformada per les diverses variants catalanes, que es correspondrien en els radis i la llanda de la roda, sobre la qual se perfilaria el buixo, constituït per les formes genuïnes valencianes. Ara be, com senyala Òscar Rueda,⁷⁰ esta normativa resulta potestativa, ya que és tan laxa en les seues alternatives que l'usuari pot amprar en el seu conte la codificació del IIFV, que constituïx el seu correlat perceptiu, resultat d'invertir les funcions de figura i fondo i focalisar com a perfil les formes catalanes deixant en el fondo les valencianes. Açò deixa ben clar el caràcter lax d'una normativa que dona validea tant a una percepció com a l'inversa.

Pradilla encara distingeix un quart model: la codificació del IEC, consistent en seguir directament l'estàndart català, sense cap de concessió a la varietat valenciana. Se tracta d'una codificació monocèntrica casi unitària, basada en el català central, i resulta de dur a l'extrem el model unitarista del IIFV, que en el fondo aspira a borrar qualsevol diferència en el català: en tèrmins metafòrics, resulta de llevar eixe sostrall de rovell al buixo de la bicicleta, deixant-la per fi neta, sense valencianismes que l'embruten. En este cas el nom de valencià, supon, directament, un eufemisme.

Paralelament, en l'atre extrem de la sensibilitat s'han donat casos de normes idiosincràtiques, és dir, seguides per una sola persona o un colectiu molt concret o reduït.⁷¹ Són normes ortogràfiques i lèxiques molt castellanisades, que resulten d'adoptar la postura oposta a l'anterior model. Els usuaris, volent fugir de l'amenaça assimilacionista del prototip català, adopten el prototip de l'atra codificació veïna que vol suplantar-la. El resultat és que acaben negant-li un espai propi a la llengua valenciana, com els qui següixen la normativa del IEC, però en sentit invers.

---

⁷⁰ Per eixemple, el seu caràcter potestatiu se desprén d'unes declaracions de l'acadèmic Jordi Colomina afirmant que les formes catalanes unitaristes, inclús quan no són clàssiques ni vives en valencià, s'accepten com a correctes en la codificació de la AVL, de forma que els qui gastaven la normativa unitarista podran seguir amprant-la sense modificar-la gens i sense eixir-se'n de la norma AVL (cf. Saragossà, A., *Reivindicació del valencià*, p. 61).

⁷¹ Cf. Rueda, Ò., *ob. cit.*, p. 65.

BIBLIOGRAFIA

- BELTRAN, V. i SEGURA-LLOPES, C., *Els parlars valencians*, PUV, València, 2017.
- BERG, I., *The making of the Scandinavian Languages*, postprint version of *Metalinguistic Perspectives on Germanic Languages, European Case Studies from Past to Present*, Peter Lang, Òxford, 2016, pp. 35-55.
- CAMPABADAL I BERTRAN, M., *El pensament i l'activitat literària del Setcents català (II): Manifestacions literàries en llengua catalana (1700-182)*, Publicacions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2003.
- CUENCA, Mª J. i HILFERY, J., *Introducción a la lingüística cognitiva*, Ariel, Madrid, 1996.
- FONTELLES, A., *Societat, ciència i idioma valencià*, Lo Rat Penat, València, 1997.
- FORNÉS, LI., *La llengua valenciana i el diasistema occitarromà*, Tesis Doctoral, UV, València, 2004.
- HUDSON, R. A., *Sociolinguistics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1980.
- LANGACKER, R., *Foundations of Cognitive Grammar. Volum I: Theoretical Prerequisites*, Stanford University Press, Stanford, 1987.
- Cognitive Grammar. A Basic introduction*, Oxford University Press, Òxford, 2008.
- LLEDÓ, M. A., *Fonaments Científics de la Llengua Valenciana*, Lo Rat Penat, València, 2009.
- LÓPEZ GARCÍA-MOLINS, A., "Fronteras dialectales y actitudes lingüísticas", II Congrés d'Història i Filologia de la Plana, Ajuntament de Nules, Nules, 1990.
- "L'apitxat com a conflicte de llengües i com a solució interna", en *Actes del IX Col.loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. III, Alacant, 1994, pp.137-142.
- *Policentrismo, Hibridación y Porosidad en la lengua española*, Iberoamericana-Vervuert, Madrid, 2010, pp. 33 i 34.
- LÓPEZ MORALES, H., *Sociolingüística*, Gredos, Madrid, 2004 (3ª edició).
- MARINER BIGORRA, S., "La distinció lengua/dialecto en sociolingüística", *RSEL*, any 11, fasc. 2 (Madrid, 1981).
- NEBOT PÉREZ, J., *Apuntes para una Gramática Valenciana Popular*, València, 1894, reproducció facsímil de Paris-Valencia, 1996.
- NEBOT PÉREZ, J., *Tratado de ortografía valenciana clásica*, València, 1910.
- PENYARROJA, L., *El mozárabe de Valencia*, Gredos, Madrid, 1990.
- "Sintaxis i lexic en el *Tirant lo Blanch* (del valencià quatrecentiste al valencià modern)", en *Literatura Valenciana del Segle XV*, CVC, València, 1991, pp. 37-66.
- POLANCO I ROIG, LL. B: "La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives", en *Problemàtica de la normativa del català (Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa. Departament de Llengua Catalana)*,

PAM, Barcelona, 1983.

PONSODA SANMARTÍN, J., *El català i l'aragonés en els inicis del Regne de València segons el Llibre de Cort de Justícia de Cocentaina (1269-1295)*, Marfil, Alcoy, 1996.

PRADILLA, M.A., *La tribu valenciana. Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística*, Onada, Benicarló, 2008.

RAFANELL, A., *Un nom per a la llengua. El concepte de llemosí en la història del català*, Eumo, Vic, 1991.

RONA, J. P., "The Social Dimension of Dialectology", *Linguistics*, 117 (Berlin-NY, 1976), pp. 7-21

RUEDA, Ò., *¿Té futur la normativa de l'idioma valencià?*, Mosseguello, 2014.

SANCHIS GUARNER, M., *La llengua dels valencians*, Garbí, València, 1967 (3^a ed.).

SARAGOSSÀ, A., *Reivindicació del valencià*, Tabarca, València, 2007.

SECCIÓ DE LLENGUA I LLITERATURA VALENCIANES DE LA RACV, *Nova Gramàtica de la Llengua Valenciana*, RACV-Lo Rat Penat, 2016 (2ª edició), pàgina 510.